

3-Kazus

2020 yil 22 iyul kuni soat taxminan 15:00larda A. ismli shaxs Toshkent shahar Mirzo Ulug‘bek tumani Ne‘mat ko‘chasi 3 «A»-uyda, ushbu uyni qurilishida o‘zi bilan birga ishlayotgan R. bilan o‘rtalarida kelib chiqqan o‘zaro janjal oqibatida, oshxona pichog‘i bilan R.ning ko‘krak qafasi chap tarafi 5-6 qovurg‘alari orasiga bir marotaba zarba bergan. Etkazilgan tan jarohati natijasida R. Toshkent tibbiyot akademiyasi 3-klinikasida vafot etgan.

Sud tibbiy ekspertizasining 21.08.2020 yildagi 690-sonli xulosasiga ko‘ra, R.ning o‘limiga «qorin old devoriga, qorin bo‘shlig‘iga teshib kiruvchi, sanchib-kesuvchi yarasi, chap buyrak va qorin aortasi jarohatlanishi, tashqi va ichki qon ketishi» sabab bo‘lganligi aniqlangan.

A. ismli shaxs tomonidan sodir qilingan qilmish tarkibini tahlil qiling, jinoyatni tamom bo‘lish vaqtini hamda jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasini aniqlang. Sodir etilgan qilmishni kvalifikatsiya qiling. Sodir qilingan qilmish uchun JKning umumiy qismi qoidalari asosida jazo tayinlang. Tayinlangan jazodan muddatidan ilgari shartli ozod qilish qoidalarini qo‘llash masalalarini tahlil qiling.

Javob:

Biz yuqorida berilgan kazusga javob yozishdan oldin jinoyat tushunchga ta’rif berishimiz lozim. Ta’rifga keladigan bo‘lsak “O‘zbekiston respublikasi jinoyat kodeksi”ning 14-moddasida shunday ta’rif berilgan “Ushbu Kodeks bilan taqiqlangan, aybli ijtimoiy xavfli qilmish (harakat yoki harakatsizlik) jazo qo‘llash tahdidi bilan jinoyat deb topiladi”¹.

Endi e’tiborimizni bizga berilgan kazusga qaratadigan bo‘lsak, dastavval, biz jinoyat tarkibini aniqlab olishimiz kerak. Biror vaziyat jinoyat deb topilish uchun unda obyekt, obyektiv, sub’ekt va sub’ektiv tomonlarini bo‘lishi shart.

¹ “O‘zbekiston respublikasi jinoyat kodeksi”ning 14-moddasi

Jinoyat obyekti deganda- hayotga qarshi jinoyatlarning bevosita ob'ekti yoshi, sog'lig'i yoki yashash qobiliyatidan qat'i nazar, har qanday shaxsning hayoti hisoblanadi. Shu sababli chaqaloq, keksa, sog'lom yoki kasal odamni hayotdan mahrum qilishga qaratilgan har qanday ijtimoiy xavfli qilmish odam o'ldirish deb tan olinadi. Yuqoridagi vaziyatda, inson hayoti uchun xavf mavjud, demak, R ismli shaxsning hayoti obyekt hisoblanadi

Jinoyat ob'ektiv tomoni esa- Hayotga qarshi jinoyatlarning qonunga xilof ravishda boshqa shaxsning hayotidan mahrum qilishda ifodalanadi. Odatda, inson hayotidan mahrum qilish jismoniy ta'sir o'tkazish orqali sodir etiladi, biroq u ruhiy ta'sir (qo'rqitish) o'tkazish yo'li bilan ham sodir etilishi mumkin. Xususan, bunda harakat huquqqa xilof ravishda boshqa shaxs hayotidan mahrum qilishga olib keluvchi jabrlanuvchiga bevosita jismoniy (masalan, har qanday qurol, ashyodan foydalanish, bo'g'ish, kuydirish, zaharlash, elektr toki bilan ta'sir ko'rsatish, o'ta issiq yoki o'ta sovuq havoda ochiq yerda qoldirish va sh.k.) yoki ruhiy (og'ir kasallangan shaxsga ruhiy jarohat yetkazish yo'li bilan hayotidan mahrum qilish) ta'sir o'tkazishda ifodalanadi.

Yuqoridagi vaziyatda A ismli shaxs oshxona pichog'i bilan qasddan oshkora zarba beryapti, oqibatda esa, jabrlanuvchi R. ushbu zarbadan song vafot etyapti. Ushbu qurol Jinoyatning ob'ektiv tomoni hisoblanadi.

Hayotga qarshi jinoyatlarning ***sub'ekti*** jinoyat qonunida quydagicha javob berilgan: "Jinoyat sodir etgunga qadar o'n uch yoshga to'lgan shaxslar javobgarlikni og'irlashtiradigan holatlarda qasddan odam o'ldirganliklari (97-moddaning ikkinchi qismi) uchungina javobgarlikka tortiladilar." deyilgan. Shuningdek, belgilangan yoshga yetgan (JK 97-m. 1-q. va 98-m. 14 yosh, JK 97-m. 2-q. 13 yosh, JK 98–103-m. 16 yosh deb belgilangan) aqli raso jismoniy shaxs bo'lishi mumkin. Hayotga qarshi alohida turdagi jinoyatlarning sub'ektlari maxsus belgilarga ega, xususan Jinoyat kodeksi 99-moddasida nazarda tutilgan jinoyatning sub'ekti faqat 16 yoshga to'lgan chaqaloqning onasigina bo'lishi

mumkin”². Yuqoridagi holatda esa, R ismli shaxs subyekt bo’lish uchun barcha talablarga mos keladi. Chunki bu yerda uning yoshi va boshqa qo’shimcha ma’lumotlar keltirilmagan.

Jinoyat subyektiv tomoni esa- qasd (egri yoki to’g’ri) yoki ehtiyotsizlik (o’z-o’ziga ishonish yoki jinoiy beparvolik)da ifodalanishi mumkin. Odam o’ldirishga suiqaqd qilish faqat to’g’ri qasd bo’lgandagina kelib chiqadi. Shuningdek, Jinoyatga to’g’ri huquqiy baho berishda to’g’ri va egri qasdni birbiridan farqlash muhim amaliy ahamiyatga egadir, chunki qasddan odam o’ldirishga suiqaqd qilish faqat to’g’ri qasd bilan sodir etiladi. To’g’ri qasdda aybdor o’z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, jabrlanuvchining o’limiga ko’zi yetgan va uning o’limini istagan bo’ladi, biroq o’lim aybdorga bog’liq bo’lmagan holatlarga ko’ra (jabrdiydaning faol qarshiligi, boshqa shaxslarning aralashuvi, jabrlanuvchiga o’z vaqtida tibbiy yordam ko’rsatilganligi tufayli va h. k.) yuz bermaydi³.

A.ning harakati natijasida R.ning vafot etishiga olib keld, bu esa subyektiv tomonini keltirib chiqaradi. Bu to’g’ri qasd hisoblanadi, chunki uning natijasi qanday bo’lishini bilgan holda amalga oshirdi.

Biz keying boshqichda jinoyatning **tugallangan vaqtini** aniqlaymiz. Ushbu jinoyatning tugallangan vaqti R.ning vafot etishi hisoblanadi. A.ning harakati oqibatni keltirib chiqarish uchun ya’ni o’lim o’rtasida sababiy bog’lanishning mavjudligi qasddan amalga oshirilganligini ko’rsatadi.

Sodir etilgan qilmishni kvalifikatsiya qiladigan bo’lsak: bundan ko’rinib turibdiki, avvalo, jinoyat kodeksining kodeksining 104-moddasining 3-qismi shunday deyilgan:

- a) ikki yoki undan ortiq shaxsga nisbatan;
- b) takroran, xavfli retsdivist yoki ilgari ushbu Kodeksning 97-moddasida nazarda tutilgan tarzda qasddan odam o’ldirgan shaxs tomonidan;

² “O‘zbekiston respublikasi jinoyat kodeksi” 17-moddasi

³ O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining «Qasddan odam o’ldirishga oid ishlar bo’yicha sud amaliyoti to’g’risida»gi 2004 yil 24 sentyabr 13-sonli qarori // O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi qarorlari to’plami. Ikkinchi jild. – T., 2007. – B. 192–193.

v) o'ta xavfli retsivist tomonidan;

g) uyushgan guruh a'zosi tomonidan yoki shu guruh manfaatlarini ko'zlab sodir etilgan bo'lsa;

d) jabrlanuvchining o'lishiga sabab bo'lsa⁴, deb aytib o'tilgan. Hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2007-yil 27-iyundagi 6-sonli qarorining 19-20 –moddalarida shunday deyilgan: Sudlar shuni inobatga olishlari kerakki, jabrlanuvchi badaniga uning o'lishiga sabab bo'lgan og'ir shikast yetkazilishi, faqat aybdorda og'ir shikast yetkazishga nisbatan qasd va o'lim kelib chiqishi tariqasidagi oqibatga nisbatan ehtiyotsizlik ko'rinishidagi ayb mavjud bo'lgandagina JK 104-moddasi uchinchi qismining "d" bandi bilan kvalifikatsiya qilinadi. Bunda, qilmishni shu taqlid kvalifikatsiya qilish uchun badanga yetkazilgan og'ir shikast bilan kelib chiqqan o'lim o'rtasida sababiy bog'lanish borligi aniqlanishi shart.

Kelib chiqqan o'limga nisbatan ehtiyotsizlik ko'rinishidagi ayb, jumladan aybdor tomonidan o'ldirib qo'yish ehtimoli anglanganligidan dalolat bermaydigan usul yoki qurol bilan yoxud hayotiy muhim bo'lmagan organlariga yetkazilganligida va shunga o'xshash boshqa holatlarda namoyon bo'lishi mumkin.

Shuningdek, Sudlar badanga qasddan yetkazilgan va jabrlanuvchining o'lishiga sabab bo'lgan og'ir shikastni ehtiyotsizlik orqasida odam o'ldirishdan farqlashlari lozim. Bunda shuni e'tiborga olish lozimki, ehtiyotsizlik orqasida odam o'ldirishda aybdorda jabrlanuvchi badaniga og'ir shikast yetkazishga nisbatan ham, uni o'ldirib qo'yishga nisbatan ham qasd bo'lmasligi taqozo etilsa, jabrlanuvchi badaniga uning o'lishiga sabab bo'lgan og'ir shikast yetkazilganda esa, shaxsning qasdi jabrlanuvchiga shunday shikast yetkazishga qaratilgan bo'ladi⁵. Bulardan kelib chiqqan holda yuqoridagi vaziyatni klaffikatsiya qiladigan bo'lsak: A.ismli shaxsga nisbatan Jinoyat kodeksining 104-modda 3-qism d bandidagi jinoyat borligini ko'rsatadi, ushbu qismdan kelib chiqqan holda

⁴ "O'zbekiston respublikasi jinoyat kodeksi" 104-moddasi 3-qismi

⁵ O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2007-yil 27-iyundagi 6-sonli "Badanga qasddan shikast yetkazishga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida"gi qarori

A.ismli shaxsga ismli shaxsga sakkiz yildan o'n yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

Shuningdek, sudiyalar *Sodir qilingan qilmish uchun JKning umumiy qismi qoidalari asosida jazo tayinlayotganda*, JKning 50-moddasi 6-qismi asosida hukm chiqarishlari kerak bo'ladi. Unda shunday deyilgan: a) ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyati, ehtiyotsizlik oqibatida sodir etilgan jinoyati uchun va qasddan uncha og'ir bo'lmagan jinoyat sodir etganlik uchun ozodlikdan mahrum etishga hukm qilinayotganlarga nisbatan jazoni manzil-koloniyalarda; b) qasddan og'ir jinoyat sodir etganlik va o'ta og'ir jinoyati uchun birinchi marta ozodlikdan mahrum etishga hukm qilinayotganlarga nisbatan jazoni umumiy tartibli koloniyalarda; v) ilgari qasddan sodir etgan jinoyati uchun ozodlikdan mahrum qilish tariqasidagi jazoni o'tab chiqib yoki o'tayotgan chog'ida, qasddan yangi sodir etgan jinoyati uchun hukm qilinayotganlarga nisbatan jazoni qattiq tartibli koloniyalarda; g) o'ta xavfli retsidivistlarga nisbatan jazoni maxsus tartibli koloniyalarda o'tash tayinlanadi. Umrbod ozodlikdan mahrum qilishga hukm etilganlar, shuningdek afv etish tartibida umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi ozodlikdan mahrum qilish bilan almashtirilgan shaxslar ham jazoni maxsus tartibli koloniyalarda o'taydilar⁶.

A.ning R.ga nisbatan amalga oshirgan harakati qasddan og'ir jinoyat sodir etganlik va o'ta og'ir jinoyati uchun birinchi marta ozodlikdan mahrum etishga hukm qilinayotganlarga nisbatan jazoni umumiy tartibli koloniyalarda ushbu moddaning oltinchi qism b bandiga mos keladi va jazoni umumiy tartibli koloniyalarda o'tkazish belgilanadi.

Tayinlangan jazodan muddatidan ilgari shartli ozod qilish qoidalarini qo'llash A.ismli shaxsga nisbatan ham qo'llash mumkin. Bu haqda Jinoyat

⁶ "O'zbekiston respublikasi jinoyat kodeksi" 50-moddasi 6-qismi

kodeksining 73-moddasi uchunchi qismida shunday deyilgan: Jazoni o'tashdan muddatidan ilgari shartli ravishda ozod qilish mahkum:

a) ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan yoki uncha og'ir bo'lmagan jinoyati uchun sud tayinlagan jazo muddatining kamida uchdan bir qismini;

b) og'ir jinoyati uchun, shuningdek qasddan sodir etgan jinoyati uchun, agar shaxs ilgari qasddan sodir etgan jinoyati uchun ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan bo'lsa, sud tayinlagan jazo muddatining kamida yarmini;

v) o'ta og'ir jinoyati uchun, shuningdek jazodan muddatidan ilgari shartli ozod qilingan yoki jazosi yengilrog'i bilan almashtirilgan shaxs jazoning o'talmagan qismi mobaynida qasddan yangi jinoyat sodir etganligi uchun hukm qilingan bo'lsa, sud tayinlagan jazo muddatining kamida uchdan ikki qismini haqiqatda o'tab bo'lganidan keyin qo'llanilishi mumkin. Jinoyat kodeksining 73-moddasi to'rtinchi qismida, jazodan muddatidan ilgari shartli ravishda ozod qilish quydagi holatlarda qo'llanilmaydi deyilgan:

a) umrbod yoki uzoq muddatga ozodlikdan mahrum qilishga hukm etilgan shaxsga;

b) o'ta xavfli retsdivistga;

v) uyushgan guruh yoki jinoiy uyushmaning tashkilotchi va qatnashuvchilariga;

g) javobgarlikni og'irlashtiradigan holatlarda qasddan odam o'ldirish, o'n to'rt yoshga to'lmaganligi aybdorga ayon bo'lgan jabrlanuvchining nomusiga tegish yoki unga nisbatan zo'rlik ishlatib, jinsiy ehtiyojni g'ayritabiiy usulda qondirish, O'zbekiston Respublikasiga, tinchlik va insoniyat xavfsizligiga qarshi jinoyat sodir etish, yadroviy, kimyoviy, biologik va boshqa xildagi ommaviy qirg'in qurollarini, shunday qurollarni ishlab chiqarish uchun foydalanish mumkinligi ayon bo'lgan material va uskunalarni, kontrabanda qilish uchun hukm qilingan shaxslarga nisbatan qo'llanilmaydi⁷.

Yuqoridagi holatda esa A.ismli shaxsning amalga oshirgan jinoyati 73-modda uchunchi qism b bandiga mos keladi, ya'ni, og'ir jinoyati uchun, shuningdek qasddan sodir etgan jinoyati uchun, agar shaxs ilgari qasddan sodir

⁷ "O'zbekiston respublikasi jinoyat kodeksi" 73-moddasi

etgan jinoyati uchun ozodlikdan mahrum etishga hukm qilingan bo'lsa, sud tayinlagan jazo muddatining kamida yarmini o'tagandan so'ng qo'llanishi mumkin.

Demak, ushbu holatda, A.ismli shaxs R.ismli shaxsga nisbatan qasddan qanday oqibat keltirishini bila turib jinoyat sodir etgan va uning oqibati o'lim bilan tugagan. Xulosa qilib shuni ayta olamizki, O'zbekiston Respublikasi jinoyat kodeksining 104-moddasi uchunchi qism d bandi asosida ozodlikdan mahrum etish jazosi(8-10-yil) qo'llaniladi. Jazoni A.ismli shaxs birinchi marta ozodlikdan mahrum etilayotgani uchun umumiy tartibli koloniyalarda o'tkazadi. Hamda JKning 73-moddasi uchunchi qism b bandi asosida sud tayinlagan jazo muddatining kamida yarmini o'tab bo'lgandan so'ng ozod qilinishi mumkin

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Sh.T.Ikromov. Jinoyat huquqi.T.:2016-yil
2. “O‘zbekiston respublikasi jinoyat kodeksi”
3. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining «Qasddan odam o‘ldirishga oid ishlar bo‘yicha sud amaliyoti to‘g‘risida»gi 2004 yil 24 sentyabr 13-sonli qarori // O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumi qarorlari to‘plami. Ikkinchi jild. – T., 2007. – B. 192–193.
4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2007-yil 27-iyundagi 6-sonli “Badanga qasddan shikast yetkazishga oid ishlar bo‘yicha sud amaliyoti to‘g‘risida”gi qarori
- 5.Lex.uz sayti